

Митрофанов І.І.

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент*

ОБМЕЖЕННЯ ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ І ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ЗЛОЧИНУ

Встановлення певних обмежень при звільненні особи від відбування покарання з випробуванням є складовою такого звільнення. Відповідно до ч. 1 ст. 76 КК України при звільненні від відбування покарання з випробуванням суд покладає на засудженого певні обов'язки. Формулювання «суд покладає» свідчить про безальтернативність такої дії з боку суду. Разом з тим у ч. 2 ст. 76 КК України вказуються обов'язки, що суд має право покласти на засудженого, якого звільняє від відбування покарання з випробуванням. Законодавець до ст. 76 КК України 11.01.2019 вносить зміни, згідно з якими після частини першої доповнює новою частиною такого змісту: «2. На осіб, засуджених за злочини, пов'язані з домашнім насильством, суд може покласти інші обов'язки та заборони, передбачені статтею 91¹ цього Кодексу». У зв'язку з цим частини другу і третю вважати відповідно частинами третьою і четвертою ст. 76 КК України.

Статтею 91¹ КК України 11.01.2019 законодавець встановить обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Аналіз ч. 1 ст. 91¹ КК України дозволяє віднести такі обмежувальні заходи до інших засобів кримінально-правового впливу, що носять допоміжний характер, які доповнюють різні форми та види реалізації кримінальної відповідальності, способи виправного впливу засудженого. Лише при звільненні з підстав, передбачених КК України, від кримінальної відповідальності вони не можуть визнаватися формою її реалізації. В такому випадку їх правова природа потребує додаткового вивчення, оскільки вони будуть реалізовуватися поза механізмом реалізації кримінальної відповідальності.

Зрозуміло, що такі нововведення набагато складніше і згодом ми зрозуміємо, що мав на увазі законодавець. Відповідно ж до ч. 1 ст. 91¹

КК України в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених КК, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені певні обов'язки.

О.В. Козаченко, проаналізувавши ознаки обмежувальних заходів, під обмежувальними заходами пропонує розуміти передбачені законом про кримінальну відповідальність примусові кримінально-правові заходи, які мають додатковий до покарання (крім позбавлення волі) й інших заохочувальних заходів впливу, та строковий характер, що призначаються судом у випадку вчинення повнолітньою особою кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім (фізичним, сексуальним, психологічним або економічним) насильством або загрозою його застосування (Козаченко О.В. Дефініція та ознаки обмежувальних заходів/ О.В. Козаченко // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 2 березня 2018 року). – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. – С. 48-50).

Юридичним фактом для застосування обмежувальних заходів є **вчинення домашнього насильства особою, яка на момент досягла 18-річного віку (ч. 2 ст. 91¹ КК України).** Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII домашнє насильство визначає як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Повертаючись до обов'язків, встановлених ст. 76 КК України, слід вказати на те, що неважко помітити, що законодавець, крім

пробачення для потерпілого, не встановлює необхідності відшкодувати завдану кримінальним правопорушенням шкоду. Відповідно до абз. 17 п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України при звільненні від відбування покарання з випробуванням відповідно до статей 75-79, 104 КК України в резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, особа, на яку за її згодою або на її прохання, суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим і проведення з ним виховної роботи. Тобто законодавець не передбачає як умову такого звільнення покладення на засудженого обов'язку відшкодувати завдану правопорушенням шкоду.

Сьогодні фігура потерпілого в кримінальному провадженні продовжує залишатися жалюгідною. І в тому разі, якщо **ухвалюється** обвинувальний вирок і рішення про задоволення цивільного позову, не означає, що потерпілий що-небудь та коли-небудь отримає (Митрофанов І. І. Проблеми виконання судового рішення як стадії реалізації кримінальної відповідальності / І. І. Митрофанов // Віче. – 2010. – № 2. – С. 20-22). Виконавчий лист надсилається до установи, в якій відбуває покарання засуджений. Засуджений в сучасних умовах кримінально-виконавчої системи аж нічого не заробить і виконавчий лист залишиться без фактичного виконання. У цивілізованих країнах світу в таких випадках обов'язок відшкодувати завдану кримінальним правопорушенням шкоду покладається на державу. І це зрозуміло, оскільки держава стягує податки з населення для забезпечення його безпеки. Якщо вона не забезпечує такої безпеки людям, то має взяти на себе тягар компенсації матеріальної шкоди. Інакше кажучи, якщо Україна бажає ввійти до кола цивілізованих країн світу, вона зобов'язана вирішити ці питання і створити для потерпілого всі можливості «вийти» із кримінально-правового конфлікту з відновленими правами.

Отже, покладення певних обов'язків при звільненні особи від відбування покарання з випробуванням слід відносити до інших засобів кримінально-правового впливу, що носять допоміжний характер, які доповнюють різні форми та види реалізації кримінальної відповідальності. Тобто засоби кримінально-правового впливу, що носять допоміжний характер, – це способи виправного впливу на поведінку засудженого, що допомагають його ресоціалізації. Тому

нами вони утворюються в групу допоміжних засобів виправлення (ресоціалізації).